RUSKI INWALID

N°. 104.

WTOREK. 4 Maia 1820 r.

CZYLI

WIADOMOŚCI WOJENNE.

Treść. Wiadomości Kraiowe: z Warszawy Wiadomości Zagraniczne: Francia. Niderlandy. Hiszpaniia. Włochy.

WIADOMOŚCI KRAIOWE.

z Warszawy 5 Maia.

Zagaienie posiedzenia publicznego Towarzystwa Królewsko Warszawskiego Przyiaciół nauk d. 3 Maia 1820 przez Stanisława Staszica *Radcę ztanu, Prezesa tegoż Towarzystwa.*

Towarzystwo odebrało kilka rozpraw w przedmiotach umieiętności fizycznych. Między temi ważnieysze są dwie rozprawy Józefa Łuczyńskiego Professora fizyki w Liceum Krzemenieckiem. Jedna o głosie, druga o składaniu się sił przyczepionych do iednego punktu wolnego. Pierwsza i druga wypracowane gruntownie; rzeczy wyłożone iasno; obydwie pisane stylem właściwym umieiętnościom dokładnym. W opisaniu niektórych przedmiotów więcey obszerności ułatwiłoby uczącym się ich obięcie. Paragraf 32gi potrzebnie wytłumaczenia, dla czego autor gamę dziewięćtonową uważa za dokładnieyszą od dzisieyszey gamy dyatoniczney. W paragrafie 13 wyrażono, że odległość przedmiotu odbiiaiącego głos powinna zaymować przynaymniey 32 stop aby usłyszyć echo; pożytecznem byłoby wyłożenie przyczyny tego. W paragrafie 23 tłumaczenie teoryi zbiegów i rozbiegów strony wibruiącey nie dosyć iasno obeymuie to niewątpliwe zdarzenie, że napięta strona, przyciśnięta lekko w $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{5}$ części swoiey długości, wydaie tenże sam głos, nawet wtedy, gdy po dłuższey części smyczek prowadzony będzie, byle prowadzenie w samych rozbiegach przypadało Tem trudnieysze zdaie się zastosowanie tłumaczeń autora do doświadczeń Chladniego. W tem mieyscu rozprawy bardzo stosownie wypadłoby mówić o wibracyach prętów, blaszek podłużnych, o powstaiących tonach, z nadmienieniem o harmonice, melodykonie i tym podobnych przyiemnych narzędziach, które muzyka w czasach ostatnich zyskała.

W drugiey rozprawie, o składaniu się sił przyczepionych do iednego punktu wolnego,

podaie autor swoie nowe tłumaczenie, zasadzone na niezaprzeczoney dokładności doświadczeń.

Wyznaczona z wydziału umieiętności deputacya zdała o tych rozprawach rapport z pochwałą. Towarzystwo zważywszy, że nauka fizyki wielkie czyni corocznie w uczonych narodach postępy, aby ią i w naszym kraiu rozszerzyć, aby tę naukę kraiowey młodzieży ułatwić, potrzeba nam więcey dzieł pisanych o umieiętnościach fizycznych w narodowym ięzyku. Pisarz, a zacny naszego towarzystwa człouek, iuż dał przez swoie udzielone prace dowody wielkiey w tey nauce biegłości, i rzadki dar tłumaczenia się w umieiętnościach. Wzywa go więc Zgromadzenie Przyiacioł nauk, aby w tym tak użytecznym zawodzie literaturę kraiową zbogacał.

Rozprawa doktora Tomarowicza o życiu płodu, o iego początku, rozwiianiu się, wzroście i biegu krwi w czasie pobytu w żywocie matki, rozważaną była przez deputacyą z tegoż wydziału. Rapport o niey zdany twierdzi, że do czynienia wniosków o wątpliwości, aby w płodach krwi krążenie odbywać się mogło co przecież dotąd iest powszechnem mniemaniem fizyologow, potrzeba daleko większych i dokładnieyszych doświadczeń, iak są trzy przywiedzione przez autora spostrzeżenia.

Pismo pod tytułem rozprawa o przyczynie obrotu ziemi, oraz innych planet około własnych osi, i około słońca, tudzież o innych z teyże przyczyny wypływaiących skutkach, zawiera w sobie liczne domniemywania, na żadnych astronomicznych uważaniach, i na żadney matematyczney rachubie niezasadzone. Same tylko domysły w pismach skazuiących zmianę w systemacie świata mieysca mieć nie powinny.

Kolega Jakób Hoffman napisał rozprawę o sposobie wydobywania kul karabinowych w ranach utkwionych; w tey rozprawie podaie autor narzędzie swego wynalazku do podobnych kul wyciągania zastosowane, nazywa ie drążek, czyli lewarek kulowy. Deputacya po rozważeniu rozprawy i wynalazku przekonała się że drążek ten w wieluby przypadkach nie mógł bydz użytym.—Przenosi więc dotąd używany kulociąg wynalazku Barona Percy, który wynalazek uwieńczony był przez akademiią chirurgii w Paryżu.

Odebrało Towarzystwo doniesienie o szczególnieyszym meteorze zdarzonym w Powiecie Łęczyckim. W roku zeszłym dnia 10 Sierpnia o godzinie pół do trzeciey po południa powstała mała chmurka pomiędzy wsiami Jarochowkiem i Mazewem. Ta spusciwszy się na grunta Mazewskie, groch na polu przez pożar ognisty zupełnie spaliła, owies z korzeniami powyrywała, na łąkach Mazewskich kamienie do dwóch centnarów wielkosci z ziemi wydarła i wyniosła. Taż posunąwszy się do wsi Głogowa, tam dwie murowane stodoły, na osmiu sochach stoiące, wraz z stu kopami pszenicy i innego zboża na potwierze podniosła, wozy drabiaste w górę porwała, po sadach różnego gatunku drzewa wyrywała z korzeniami. Przeszła daley na pola wsi Głogów: tam znowu owies z korzeniam wyrywała, w Kopytowie cały dom wyniosła w górę. Z niey słychać było szum, huk, i czuć siarkę. Z tych skutków pokazuie się, że ten meteor był trombą powietrzną. Rozprawa o trombach powietrznych, zdarzaiących się tak na morzach iak na lądach, wypracowana przez kolegę Skrodzkiego dzisiay publiczności udzielona będzie.

Przesłana towarzystwu ziemia błękitnego koloru, znayduiąca się w okolicach Knyszyna, była w tymże wydziale chemicznie rozbierana. Jest to ruda żelazna głonna, czyli błotnista, posiadaiąca własności fosforanu żelaza. Kiedy iest czysta, może bydź używaną do robienia farby błękitney zdatney do grubych malowideł. Glinka taż znayduie się w kraiu naszym nierzadko w Woiewództwie Augustowskiem w okolicach Łomży, i w Woiewództwie Lubelskiem.

Wydział nauk trudnił się szczególnie rozbieraniem rękopismow wypracowanych do ogólney historyi narodu. Szanowny kolega Niemcewicz iuż ukończył tom trzeci opisu panowania Zygmunta III. Kolega Łukasz Gołębiowski przesłał historyą panowania Władysława Jagiełły. Na czele położył autor tablice wyszczególniaiące ród panuiącego, spokrewnionych z nim Xiążąt, następstwo współczesnych monarchów i władców maiących związek z tą częścią historyi naszego narodu. Przystąpił po tem do opisania dzieiów woiennych, które aż do śmierci Jagiełły doprowadził. Wystawia obraz zewnętrznego bezpieczeństwa, stanu woyska owczasowego, sposobu prowadzenia woyny; opisuie stosunki z zagranicznemi mocarstwy, i skarb publiczny; daie wiadomość o monecie ówczesney, o kształcie rządu, o charakterze narodowym, o religii, i oświeceniu, o prawodawstwie, o bogactwie na-

rodowem, o ludności, rolnictwie, handlu i kopalniach. Nakoniec opisuie życie domowe i charakter Jagiełły.

Zródła, z których czerpał, z naywiększą dokładnością są wskazane, szczególniey rękopisma z których wiele takich udzielił ieszcze znane nie były. Tenże zacny nasz członek przesłał panowanie Władysława trzeciego. Opis ten nie był zupełnie ukończony. Na żądanie autora, dla dopełnienia go ieszcze zwrócony mu został.

Szanowny kolega Czaykowski Archidyakon Łowicki pracował nad dalszem śledzeniem pierwszey epoki narodu Sławian, czyli pierwszego wkroczenia Skitów do Europy. Trudno i prawie niepodobna w tak odległych ciemnych wiekach zupełnie wyśledzić prawdę. Przecież praca naszego autora w tem rękopismie, wygotowanem do historyi polskiego narodu, okazuie wielką znaiomość starożytnych dzieiów, i oswoienie się z klassycznemi pisarzami.

Prałat Kłodnicki Scholastyk Lubelski przesłał do tegoż wydziału swoie naukowe prace, przełożone na ięzyk polski Satyry Juwenalisa, przetłumaczone niektóre części poezyi Kalfurniusza i Boecyusza. Deputacya porobiła nad tą pracą uwagi, które uczonemu autorowi udzielone zostały.

W tymże wydziale Kollega Sekretarz Edward Czarnecki wypracował rozbiór rozmaitych pism i dzieł Jana Daniela Janockiego. Ta rozprawa na dzisieyszem posiedzeniu czytana będzie.

W ostatniem półroczu ponieśliśmy wielkie i dotkliwe straty: przedwczesna śmierć wydarła z grona naszego kilku nieodżałowaney pamięci mężów. Aloizy Feliński: z swoich dzieł naukowych znany powszechnie w kraiu. Jego traiedya Barbara przeydzie do potomności, iako wzór w literaturze polskiey. Niektóre z pism po nim pozostałych w ręku zacnego naszego Kollegi Wyszkowskiego dziś publiczności udzielone zostaną.

Tadeusz Matusewicz: iego prace naukowe, iego zasługi w kraiu, iego cnoty obywatelskie będą uwieńczone pochwałą przez naynakomitszego z tegoczesnych w narodzie polskim mówcę.

Karól Sierakowski Jenerał dywizyi: był on rozkrewicielem nauk artylleryi w owey tak miłey w pamięci Polaków szkole kadetów, co wydała tych dzielnych, którym zdaie się, iż Opatrzność przy zgonie Polski chciała powierzyć sławę narodu. Sierakowski przy odrodzeniu się Polskiego Królestwa był znowu w woysku polskiem naczelnym Jenerałem artylleryi.

Jan Krystyan Hoffman, znany z wielu dzieł wydanych w Niemczech; iakiemi są: pismo o telegrafii; zbiór rzeczy użytecznych dla wiadomości włościan i mieszczan. Był redaktórem pisma peryodycznego pod tytułem: *Pamiętnik ekonomiczny* dla gospodarza mieyskiego i wieyskiego; należał iako współpracownik do dziennika dla użytku fabryk, rękodzieł i handlu. Póżniey wydał dzieło doręczne o chemii; pisał roczniki rzemiosł, zbiór użytecznych doświadczeń dla fabrykanków i rzemieślników. Przez niego wydana nauka o warzeniu mydła, sztuka oszczędzania drzewa. Jako członek towarzystwa ekonomicznego Saskiego, wypracował do dziennika kilka użytecznych rozpraw. W roku 1802 wezwany do naszego kraiu był Rektorem w Gimnazyum Zamoyskiem. Następnie, został mianowany przez Jzbę Edukacyyną zastępcą professora fizyki w główney Szkole Krakowskiey. Tam napisał rozprawę o użytkach na kray spływaiących z nauki technologii; nakoniec, w roku 1812 obiął katedrę professora technologii w szkole prawa i administracyi w Warszawie.

Prałat Warszawki Kuszel, Prałat Wileński Bohusz; ostatni ma szczególnieysze w naszem Zgromadseniu zasługi. Nie tylko był członkiem czynnym i użytecznym przez swoie naukowe prace, ale równie przez swoie dla towarzystwa szczodre dary.

Szanowne cienie! przyymiycie nasze nad waszą utratą czułe żale, a waszych prac i cnot uwielbienia.

Stosownie do przepisów ustawy Towarzystwa, na wyborowem posiedzeniu dnia 6go Lutego bieżącego roku z klassy przybranych przeniesieni zostali do klassy członków czynnych Franciszek Dybek Dziekan i Professor wydziału lekarskiego w Uniwersytecie Warszawskim, Karol Skrodzki professor fizyki w uniwersytecie, Michał Wyszkowski Refendarz w Radzie Stanu, Adam Jgnacy Zabellewicz Professor Uniwersytetu, Józef Kossakowski Wizytator Jeneralny szkół, Wincenty Krasiński Jenerał Dywizyi.

Na temże posiedzeniu zostali nowo wybrani do klassy Korrespondentów: Alexander Scherer akademii petersburskiey nauk członek, professor chemii. Jest on wydaw-

cą pisma peryodycznego pod tytułem: *Północne Anale Chemiczne.*

Thaer sławny Agronom, wielu towarzystw uczonych członek, młodzieży polskiey uczącey się za granicą przychylny i użyteczny.

Chrystyan Andrzey Zypser uczony Mineralog, członek wielu towarzystw nauk i umieiętności, autor szacownego dzieła o kopalniach węgierskich. Przesłał darem dla szkoły górniczey w Kielcach, i dla gabinetu historyi naturalney przy Szkole główney Warszawskiey, zbiory rozmaitych minerałów z węgierskich kopalń.

Józef Łuczyński Professor fizyki w Gimnazyum Krzemieniecklem, autor kilku rozpraw naszemu towarzystwu przesłanych.

Jgnacy Benedykt Rakowiecki wypracował rozprawę o potrzebie w naszym kraiu dzieła elementarnego o rolnictwie i ekonomice. Pisał dla matek troskliwych o dobre wychowanie synów, uwagi iakiey edukacyi, iakich nauk i wiadomości w pożyciu i w obywatelstwie nieodzowna iest potrzeba. Wydał prospekt pod tytułem: *Zasady urządzenia i doprowadzenia do dobrego stanu dóbr ziemskich.* Wypracował ważne dzieło pod tytułem: *Prawda Ruska*, czyli Prawa Wielkiego Xięcia Jarosława Władymirowicza. Dzieła tego 34 arkuszy dotąd wyszło z druku. Akademiia Cesarska w Petersburgu, w celu okazania szacunku swoiego dla tey pracy, medal złoty trzeciey klassy autorowi przysłała.

Zacni Kolledzy! Wzywam was do zaięcia mieysc wam przeznaczonych w gronie naszem. Dzielcie z nami prace, których iedynym celem zachowanie i doskonalenie oyczystey mowy, rozszerzanie w narodzie umieiętności i nauk.

(Dokończenie iutro).

WIADOMOŚCI ZAGRANICZNE.

FRANCIIA.

z Paryża, 22 Kwietnia.

Słychać tu iescze, że Pan *Decazes* znowu będzie ministrem, i powszechnie rozumieią, że powróci razem z Panem *Desserre*, w końcu tego miesiąca. Wtenczas się da widzieć czy też nastąpią w rzeczy samey zapowiadane zmiany w ministerium naszem.

Mówią także o ustanowieniu nowego ministerstwa, maiącego się wyłącznie trudnić sprawami wyznań religiynych i oświeczenia publicznego.

W czasie zabóystwa Xiążęcia *Berry* wzwiankowały gazety o iakimś człowieku, który przed nastąpieniem iescze tego smutnego wydarzenia przychodził kilka razy do kobiety przedaiącey kwiaty i używał wyrazów które dawały powod do mniemania, że o tym zamachu wiedział. Człowiek ten nazwiskiem *Mauvais* niegdyś pułkownik, a potem obywatel osady w Texas, powołany niedawno został do odpowiedzi do Jzby parów.

NIDERLANDY.

z Bruxelli 24 Kwietnia.

Urna zawieraiąca serce Xiążęcia *Berry* przywiezioną została do *Lille* 20 b. m. i złożoną uroczyście w kościele S. Maurycego. Przy tem zdarzeniu rozdawano ubogim chleb i iałmużnę pieniężną.

HISZPANIIA.

z Madrytu, 14 Kwietnia.

Zgromadzenie klubu politycznego *Lorenzini* codzień staie się głośnieyszem i burzliwszem. (Tego się trzeba było spodziewać; lecz któż przewidzi na czem się skończy?)

WŁOCHY.

18 *Kwietnia.* Gubernator rzymski P. *Pacca* złożył swóy urząd i prelaturę, a 7 b. m. pod cudzem nazwiskiem wyiechał do Florencyi. Powiadaią że zły stan iego interessów domowych, a nadewszystko nienaylepsze srodki iakich do ich ulepszenia używał, zmusiły go nakoniec do przedsięwzięcia tey ucieczki. Ostatnią onim wiadomość otrzymano z Aqua pendente, na granicy toskańskiey. Z tego to miasta odesłał pollicyianta, który towarzyszył mu z Rzymu i w dalszą podróż puścił się sam ieden. P. Pacca znaiomy iest z rozlicznych wiadomości swoich i wielokrotnie spełniał rozmaite poruczenia dyplomatyczne. Towarzyszył niegdyś stryiowi swoiemi kardynałowi tegoż imienia w poselstwie do Lizbony.

W PETERSBURGU.

w drukarni woienney Głównego Sztabu JEGO CESARSKIEY MŚCI.